

Каленюк С. О.,*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського***Воронюк К. Р.,***магістрант спеціальності «Прикладна лінгвістика»
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ТЕКТОНІКА КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ С.О. ТАЛАН «ОГОЛЕНИЙ НЕРВ»)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню структурної організації концепту ВІЙНА з використанням польової моделі представлення структурного аналізу концепту, закономірності його вираження в українській мовній картині світу.

Структура і характеристики концепту залежать від особливостей картини світу, до складу якої він входить, її тип впливає на розуміння концепту і зумовлює його загальну цінність для носіїв цієї картини світу.

Проведено дослідження на матеріалі роману С.О. Талан «Оголений нерв». У романі авторка описує сьогодення, останні три роки, які пережила Україна, що ввійшли в історію нового часу. З огляду на це, концепт ВІЙНА отримав нові денотати в результаті появи нових лексем. Цей концепт демонструє уявлення, емоції автора, тобто визначає специфіку авторського світобачення в українському етнокультурному середовищі.

Під час дослідження цієї зони ми розглянули репрезентанти семантичного поля концепту ВІЙНА, охарактеризувавши їх значення, за допомогою методу кількісного аналізу проаналізували частоту вживання цих лексем у романі. Базовий концепт ВІЙНА – це складна модель семантико-асоціативної структури. Цей концепт має певний синонімічний ряд, що свідчить про неоднозначність та багатовекторність.

Концепт ВІЙНА в картині світу носіїв української мови має об'ємний і різноманітний когнітивний зміст і відображає результати його активної концептуалізації. При цьому в концепті ВІЙНА активніше розвивається і змінюється ближня, дальня і крайня периферія.

Під час лінгвістичного когнітивного аналізу ми виявили, що ядерна зона концепту ВІЙНА представлена найчисельнішою групою репрезентантів – лексемами на позначення військової справи. До зони ближньої периферії ми зарахували групи лексем на позначення зброї та військових угруповань. До зони дальньої периферії зараховано групи лексем на позначення військової техніки та військового обмундирування.

Ключові слова: концепт, тектоніка, лінгвокультурологія, структура концепту, лексема.

Постановка проблеми. Незважаючи на поширення, термін «концепт» досі не має однозначного тлумачення і варіюється в концепціях різних наукових напрямів. Г.Г. Слишкін визначає концепт як «умовно ментальну одиницю» [1, с. 34]. Формування концепту представлено як процес співвіднесення результатів досвідченого пізнання дійсності з раніше засвоє-

ними культурно-ціннісними домінантами, вираженими в релігії, мистецтві тощо.

Для дослідження репрезентації концепту ВІЙНА, що є ключовим у творі С.О. Талан «Оголений нерв», ми використали польову модель представлення структури концепту З.Д. Попової та Й.А. Стерніна [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структуризація концепції в когнітивній лінгвістиці (за С.Г. Воркачевим [3, с. 90]) пропонується відповідно до рівня та польових принципів організації. Метод польового структурування концепції передбачає виявлення ядра та периферії концепції. Поширений у сучасному мовознавстві польовий підхід задуманий І. Тріром і Г. Іпсеном ще в 20-х роках ХХ ст. [5, с. 31].

За словами З.Д. Попової, польовий підхід представляється як «системна освіта, яка володіє не лише власною специфікою, але і зв'язками та відносинами, власною системою» [6, с. 94], що володіють визначеними характеристиками, а саме «набором елементів, що мають семантичну об'ємність, що виконують у мові єдину функцію і пов'язані між собою системними відносинами, що включають однорідні та різні елементи, що складаються не менше ніж із двох мікрополів, вертикальної або горизонтальної організації, з ядром і периферією, що характеризуються специфічними ознаками та функціями, які він виконує і які мають нечітку, розмиту границю» [5, с. 30–31].

Для виявлення польової організації концепту ВІЙНА ми досліджували його етимологію і словникові дефініції. Оскільки поле концепту складається не тільки з визначень, наведених у лексикографічних джерелах, а й із тлумачень, відображених у текстах, ми проаналізували приклади тематичних уживань слів-репрезентантів досліджуваного концепту на матеріалі твору С.О. Талан «Оголений нерв» [7].

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі лінгвокультурологічної тектоніки концепту ВІЙНА на матеріалі твору С.О. Талан «Оголений нерв».

Виклад основного матеріалу. За польовою моделлю концепт ВІЙНА містить: ядро, до якого ми зарахували найчисельнішу групу репрезентантів, об'єднавши лексеми на позначення військової справи (60 репрезентантів); ближню периферію, представлену групами лексем на позначення зброї (20 номінацій) та військових угруповань (15 лексем); дальню периферію, що охоплює номінації на позначення військової техніки (6 лексем) та військового обмундирування (5 лексем).

Дослідивши твір, ми виявили 89 випадків слововживань лексеми *війна*: *Війна нас усіх змінила кардинально, і ми вже ніколи не будемо такими, як раніше* [7, с. 531]; *...війна втрутилася не лише в плін життя країни, а й завітала в кожну родину* (529); *Небо – суцільна чорна тканина, яку розпростерла війна над містом, щоб дірявити її снарядами* (478).

Базовий концепт ВІЙНА є складною моделлю семантико-асоціативної структури. У романі С.О. Талан «Оголений нерв» концепт ВІЙНА детермінується антонімією: з одного боку, війна є трагедією, вона руйнує все на своєму шляху, перетворюючи міста в суцільні руїни, заюшені людською кров'ю: *Війна погриміла, погепала, полякала...* (387), з іншого – війна дає змогу людині продемонструвати риси характеру, показати справжнє обличчя: *Війна скинула з кожного обличчя маску, оголила душу, показали справжні обличчя* (442).

ВІЙНА є одним із найважливіших концептів мовної свідомості та посідає визначальне місце в мовній картині світу. Про це свідчить той факт, що слово *війна* фіксується у всіх словниках. Тлумачні словники дозволяють виявити семантику ключової номінації *війна*: 1. організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. *Війна людей їсть, а кров'ю запиває* (Українські народні прислів'я та приказки, 1955, 78); *Війну ведуть усі великі держави заради грабежу, поділу світу, за ринки, за поневолення народів*. 2. перен. стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба [4, т. 1, с. 669]. Проаналізувавши друге значення, можна зробити висновок, що з плином часу семантика концепту ВІЙНА розширюється, що ніяк не пов'язано з мирною політикою та бажанням людей жити в мирі та злагоді.

У «Практичному словнику синонімів української мови» подано такий синонімічний ряд до слова *війна*: *брань, пря, крово/про/лиття, м'ясорубка, поет. погуляння, сварка, суперечка, сутичка, конфлікт, боротьба, змагання, суперництво, ворожнеча; пор. агресія, битва* [8, с. 55], що свідчить про неоднозначність та багатовекторність концепту ВІЙНА.

Дослідження, проведене на матеріалі роману С.О. Талан «Оголений нерв», дозволило виявити, що концепт ВІЙНА здебільшого (76% випадків) репрезентується іменниками.

Для того, щоб краще дослідити концепт ВІЙНА на матеріалі роману С.О. Талан «Оголений нерв» [7], ми використали польову модель структури концепту, за якою нам вдалося детально дослідити семантичне поле концепту. Як зазначалося вище, до зони ядра ми зарахували найчисельнішу групу репрезентантів концепту ВІЙНА – лексеми на позначення військової справи, що нараховують у тексті твору 60 слів: *офіцер, боєць, воїни, вояки, солдати, генерал, командир, військовий, полковник, бойовики, спецназівці, снайпери, війська, армія, артилерія, гарнізон, батальйон, авіація, влада, нація, хунта, майдан, мітинг, парламент, президент, держава, референдум, АТО, антимайдан, революціонер, нацгвардія, громадянин, мобілізація, фронт, біженці, окупація, волонтери, Беркут, «Небесна сотня», свобода, батьківщина, перемога, страх, постріли, кров, барикади, блокпост, стрілянина, обстріл, вибухи, бої, окопи, намет, осколки, полігон, стрільба, бомбосховище, бомбардування*. Охарактеризуємо деякі з них.

Лексемі АТО автор уживає у тексті 47 разів. АТО (Анти-терористична операція) – комплекс заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичних дій: *Йде АТО, в якій гинуть наші солдати, відстоюючи свою*

землю, – вже з цього можна зробити висновок, що більше ні метра ворогові не віддадуть» (170); *Йде АТО, – нагадав Геннадій, – у нас може бути те, що в Слов'янську* (213).

Репрезентантом концепту ВІЙНА у творі є номінація *Небесна сотня*, що пов'язано з описом автором подій, які відбуваються в Україні сьогодні й творять нову історію. Словосполучення *Небесна сотня* є неологізмом, що означає «збірну назву загиблих учасників акцій протесту (Революції Гідності) у грудні 2013 – лютому 2014 року» [8]. У романі ми нарахували 43 випадки слововживань словосполучення *Небесна сотня*: *З іншого боку, брат їде додому живий, нехай після поранення, але він приїжджає, а Небесна Сотня вже ніколи не повернеться* (48); *А Небесна Сотня, краці сини Вітчизни, беззбройні, з дерев'яними щитами, не хотіли жити?!* (81).

Хунта – вид авторитарного політичного режиму, військово-бюрократична диктатура, встановлена внаслідок військового перевороту, яка здійснює диктаторське правління методами терору [4, т. 11, с. 172]. Лексема *хунта* вживається у романі 34 рази: *Він зауважив, що ситуація в місті погіршується з кожним днем, тому потрібно стати на захист Севе́р-донецька «від фашистів та київської хунти, яка незаконним шляхом взяла владу в свої руки й намагатиметься поставити Донбас на коліна* (82); *Розум хворих вмикає самосвідомість, і зникає страх перед міфічним Бандерою і «кривавою київською хунтою», бо вже самі впевнилися: де з'являється російська преса – чекай провокацій або обстрілів* (430).

Майдан – велике незабудоване місце в місті або селі // площа. Базарна площа. 2. Те саме що майданчик. 3. діал. Лісова галявина. 4. діал. Смолярня. 5. ареол. Стародавня могила розкопана згори [10, с. 637]. Репрезентант *майдан* нараховує 32 випадки слововживань. У романі автор трактує цю лексему дещо інакше, зважаючи на події, які на ньому відбуваються, лексема набуває значення акту повстання народу проти панівної влади, президента: *Майдан ущент наповнений людьми, які тримають у руках ввімкнені мобільники та запалені свічки, тужлива пісня «Плине кача», що роздирає душу на шматки* (18); *Гена був у Києві на Майдані, де вирішувалася доля країни, і від того рішення залежала доля їхнього сина* (17).

Беркут – розформований підрозділ міліції особливого призначення при Міністерстві внутрішніх справ України. Був відповідальний за дотримання громадської безпеки, боротьбу з організованою злочинністю. За основу геральдичної символіки та назви цього утворення силових структур узято хижого птаха беркута. Лексема «Беркут» представлена у творі 5 разів: *Промовці славили Донбас та «Беркут», не забули хвалебних слів про Росію, висували вимоги провести референдум, спочатку всеукраїнський, потім регіональний, лунали відкриті заклики до федералізації* (32). *Натовп знову осатаніло волав: «Ре-фе-рен-дум!», «Ра-сі-я!», «Беркут!»* (84).

Одним із репрезентантів інформаційного поля концепту ВІЙНА на матеріалі роману «Оголений нерв» стала лексема *волонтери*. Це ті люди, які підтримують бійців української армії на Сході країни, забезпечуючи їх усім необхідним (від продовольчих товарів до обмундирування), ті хто допомагав постраждалим під час проведення бойових дій. Ми нарахували 15 слововживань лексеми *волонтери*: *Волонтери до наших солдатів можуть спокійно добиратися по звільненій території, – сказав Льоня* (341); *Хлопець підключив волонтерів до пошуку, – важко дихаючи від збудження, але вже менш емоційно розповідав чоловік (там само).*

Слово *солдати* вжито 23 рази: *Так зробіть щось, змініть її на краще, а не радійте із гибелі солдатів* (172); *Дивно, як тут опинилися українські солдати?* – не стрималася Настя, пошепки звернулася до жінки, що сиділа поруч (264).

Слово *постріли* вжито 25 разів: *Усе навколо захиталося, ніби почався землетрус, постріли стали глухішими, а небо навалилося на нього чорною важкою брилою* (37); *Перша кров невинних людей, перші постріли – все це була реальність нового часу, і вона не на жарт схвилювала кожного з них* (246); *Як він міг почувти постріли?* (283).

Отже, ядерна зона концепту ВІЙНА представлена найбільш чисельною групою репрезентантів – лексемами на позначення військової справи, що нараховують у тексті твору 60 слів: *офіцер, боєць, воїни, вояки, солдати, генерал, командир, військовий, полковник, бойовики, спецназівці, війська, армія, артилерія, гарнізон, батальйон, авіація, нація, хунта, майдан, парламент, президент, держава, АТО, антимайдан, революціонер та ін.*

До зони ближньої периферії ми зарахували групи лексем на позначення зброї (20 слів) та військових угруповань (15 слів), що становить 33% від загальної кількості репрезентантів концепту ВІЙНА.

Розпочнемо з характеристики групи лексем на позначення зброї, до якої належать такі номінації: *автомат, пушка, міномет, гармати, пістолет, гранатомет, ПЗРК, гільзи, патрони, дуло, куля, розтяжки, міни, снаряди, ракети, бомби, коктейль Молотова, ніж, битка, кийок.*

Для більш детального дослідження визначимо семантику номінації *зброя* за тлумачним словником:

1. Знаряддя для нападу чи оборони // Сукупність засобів для ведення війни, бою, озброєння;
2. Уживається як символ військової справи;
3. перен. Засіб для боротьби з ким-, чим-небудь для досягнення якої-небудь мети [10, с. 443]. У романі автор використовує слово *зброя* у першому значенні.

У творі ми нарахували 94 випадки слововживань лексеми «зброя»: *За моїми спостереженнями, зазвичай там стоять ненавчені сепари, їх небагато, і часто вони або п'яні, або накурени, з ними можна впоратися легко, коли є зброя* (141); *Могли скласти зброю, не виконати наказ – і самі були б живі, й не оросилася б земля кров'ю невинних жертв, які лише хотіли змінити життя кожного українця на краще* (81).

Найчастотнішим використанням у межах зони ближньої периферії вирізняється лексема *автомат*. За нашими підрахунками лексема використана 96 разів. У тлумачному словнику наводяться такі значення слова *автомат*: 1. Апарат (машина, прилад), що виконує роботу за допомогою особливого механізму без участі людини. 2. Ручна автоматична скорострільна зброя. 3. розм. Кабіна, будка у якій знаходиться телефон-автомат [10, с. 7]. Письменниця використала лексему *автомат* у другому значенні – «ручна автоматична скорострільна зброя»: *Вони стоять віддалік, теж молоді, неохайні, напідпитку, через плече автомат* (139); *Нам замало одного автомата* (142).

На другому місці за частотою вживання перебуває лексема *пістолет* (82 рази). Саме цей вид зброї стає для героїв роману «Оголений нерв» звичайним предметом. Лексема *пістолет* вживається у прямому значенні: *Він встиг схопити руку ворога, яка тримала пістолет, і вдалим прийомом звалити його на землю* (434); *Змій різко повернувся і встиг вихопити з-за пояса пістолет Макарова і направити на хлопця* (434).

Лексема *розтяжка* нараховує 35 слововживань у творі. У тлумачному словнику подано такі значення лексеми: 1. розм., рідко. Навмисно повільне, протяжне вимовляння (слів, звуків). 2. Стальний трос, дріт і т. ін., що використовується для збереження чого-небудь у певному положенні [4, т. 5, с. 1268]. Під розтяжкою автор розуміє вид вибухової зброї, до складу якої входить натягнутий дріт, що тримає вибуховий механізм у нерухомому положенні, доторкнувшись до якого відбудеться вибух: *Або в річці скупаються твої ріжки та ніжки, – сказав Льоня, закривши капот, – там повно «розтяжок», не встигнеш і оком кліпнути, як розлетішся на шматки* (244).

У творі ми нарахували 26 випадків вживання слова *снаряд*. Тлумачний словник подає декілька значень цієї лексеми: 1. Один із видів боеприпасів для стрільби з гармати. 2. род. Пристрій для спортивних вправ. 3. род. Механізм, апарат, технічний пристрій для провадження яких-небудь робіт, наукових досліджень і т. ін. 4. заст. Спорядження (у 2, 3 знач.) [4, т. 5, с. 1351]. У романі письменниця використовує слово «снаряд» лише у першому значенні: *Було відчуття повернення з блаженного раю в пекло, де стріляють, розриваються снаряди і ти ніколи не знаєш, з якого боку чатує на тебе небезпека* (282); *Один зі снарядів влучив у процедурний кабінет інфекційного відділення міської лікарні, ніхто не постраждав* (346).

Слово *ніж* використано у творі 10 разів: *Кажуть, що знайшли у нього ніж, хоча дружина запевняє, що підкинули* (150); *Геннадій збирався встромити ножа в тіло Змія і морально підготував себе до цього* (433); *Геннадію наблизитися непоміченим майже впритул, але Гена зробив помилку – він не відразу дістав ножа, схованого за ремнем* (434).

Роман містить номінації на позначення військових угруповань, які входять до зони ближньої периферії. Під час дослідження лексем, що позначають військові угруповання, ми поділили їх на такі дві підгрупи, як «чужі» та «наші».

Семантика репрезентантів «наші» та «чужі» формується в романі на тлі реальних подій. Прибічники національних поглядів, які борються за єдність країни («наші»), та проросійськи налаштовані сепаратисти («чужі») є головними персонажами твору, між якими відбувається протистояння, конфлікт.

До підгрупи «наші» ми зарахували такі лексеми: *укропи, бандерівці, нацики*. Цікавим є той факт, що ці лексеми, попри свою пряму семантику, у тексті набувають дещо іншого значення: так називають прибічників національних поглядів.

Укропи – одне з прізвиськ українських силовиків зони АТО на Сході України. У тексті ми нарахували 109 випадків слововживань лексеми *укропи*: *Я б і зараз полетів в Україну і безкоштовно кидав би бомби на Карачун, аж поки стер би з лиця землі усю гору разом з укропами!* – зі злом кинув наостанок (167).

Бандерівці – багатозначний термін, який походить від прізвища Степана Бандери. Первинно ним називали членів Організації українських націоналістів, яку очолював Степан Бандера. Сучасне значення – ім'я націоналістів, які вважають себе послідовниками ОУНР. Після 1940-х років слово *бандерівці* вживалося на позначення українських націоналістів у радянській пропаганді. Ми нарахували 78 випадків слововживань лексеми *бандерівці*: *Я сама кістками ляжу, а бандерівців не пушу на донбаську землю!* (3); *Скажи мені чесно: тобі не страшно було стояти з бандерівцями разом?* (72); *Чому ти зрадив Донбас і перекинувся на бік бандерівців?* (74).

У творі нараховується 85 слововживань жаргонізму *нацики* (скорочена форма слова *націоналісти*). Словник подає таке значення лексеми *націоналісти*: 1. Прихильники націоналізму 2. Прихильники, учасники національно-визвольного руху. 3. Представники вузьконаціонального напрямку в науці, мистецтві і т. ін. [4, т 5, с. 669]: *Добре, що телефон не відібрали «нацики», тож він мені подзвонив і все розповів... (484); «Нацики» спитали, скільки йому років, він сказав, що шістнадцять, – продовжила сестра (484).*

Підгрупа «чужі» представлена прибічниками проросійських поглядів і вербалізується у творі такими лексемами: *сепаратисти, комуністи, «зелені чоловічки», окупанти, ополченці, найманці, терористи, загарбники.*

У тлумачному словнику подано таке визначення слова *сепаратисти*: політ. Прибічники сепаратизму [4, т. 5, с. 1307]. Саме слово *сепаратизм* несе в собі семантику відокремлення, а тому сепаратисти у творі є прибічниками проросійських поглядів, тобто «чужими». У романі «Оголений нерв» ми нараховували 86 випадків відповідних слововживань: *Я не можу спокійно слухати, як вона радіє перемогам сепаратистів (144); На душі було тяжко, ніби країна її забула, викреслила зі свого списку разом із тими сепаратистами, які нещодавно кликали на поміч сусідню державу (229).*

Зелені чоловічки («у російському медіапросторі називаються «ввічливі люди») – жартівливо-іронічна назва російських військових без відзнак на одязі та техніці, які у складі спецпідрозділів проводили таємні, на першому етапі часто небойові операції із захоплення і блокування об'єктів під час російського вторгнення в Крим у 2014 році» [11]. У романі виявлено 56 випадків слововживань словосполучення *зелені чоловічки*: *І все це після того, як наприкінці лютого в Криму з'явилися мовчазні «зелені чоловічки» без розпізнавальних знаків (32).*

Лексема *окупанти* у творі трапляється 67 разів. Тлумачний словник подає таке визначення слова: «Той хто бере (брав) участь в окупації, загарбник» [4, т 5, с. 686.] У романі письменниця називає так людей, що загарбали території на Сході та Півдні Україні злочинним шляхом й установили там свої закони та порядки: *На думку експертів, протистояти окупантам, враховуючи чисельну перевагу, працівники міськвідділу МВД не зможуть (196); Мені здається, що вони вже давно або здали, або продали наше місто окупантам! (247); Вона спостерігала за зміною просторів Донбасу, і було відчуття, що вибухи й окупанти зі зброєю та своїми прапорами залишилися не позаду, а десь у минулому житті, про яке не хочеться думати (269).*

Отже, дослідивши зону ближньої периферії концепту ВІЙНА, ми зарахували до неї лексеми на позначення зброї (20 репрезентантів) та військових угруповань (15 репрезентантів). Група «зброя» представлена такими номінаціями, як *автомат, пушка, міномет, пістолет, гранатомет, гільзи, патрони, дуло, куля, розтяжки, міни, снаряди, бомби, коктейль Молотова*. Проаналізувавши номінації, ми встановили, що найчастіше у романі вживаються такі слова: *автомат (94), пістолет (82), гранатомет (44)* (вжиті у прямому значенні). Рідше спостерігаються випадки вживання слів *граната, міномет, куля, патрони, гільза.*

У групі «військові угруповання» ми виділили декілька підгруп («чужі» та «наші»). Підгрупа «чужі» представлена у творі

такими лексемами: *антимайданівці, сепаратисти, комуністи, «зелені чоловічки», окупанти, ополченці, найманці, терористи.* Із них більшою частотою вживання характеризуються такі слова: *сепаратисти, окупанти, «зелені чоловічки».* Дослідивши підгрупу «наші», ми можемо зробити висновок, що найчастіше у тексті твору трапляється слово *укропи* (109 випадків), а слово *нацики* вживається у романі 85 разів.

Зона дальньої периферії представлена групами лексем на позначення військової техніки та військового обмундирування, що становить 10,4% від загальної кількості репрезентантів концепту ВІЙНА у романі С.О. Талан «Оголений нерв».

Для більш детального дослідження групи лексем на позначення військової техніки розглянемо тлумачення слова *техніка*: 1. Сукупність засобів та знарядь праці, що застосовуються в суспільному виробництві та призначенні для створення матеріальних цінностей. // Галузь людської діяльності, пов'язана з вивченням, застосуванням і вдосконаленням засобів і знарядь праці. 2. Сукупність машин, механізмів, механічних пристроїв, апаратів // розм. Окрема машина або механізм. // Сукупність зброї, транспорту, засобів зв'язку, радіолокації, протихімічної оборони й т. ін., що є на озброєнні або в розпорядженні армії. 3. Сукупність прийомів, навичок, що застосовуються в певній діяльності, певному ремеслі, мистецтві. // Володіння такими прийомами, навичками; професійне вміння, майстерність. // Спосіб створення художнього зображення в живописі, скульптурі, вишиванні тощо [4, т. 5, с. 1448].

До групи військової техніки ми зарахували такі лексеми: *гвинтокрил, гелікоптер, літак, броньовик, танк, БТР (броне-транспортер).*

У романі ми нараховували 10 випадків слововживань лексеми *гвинтокрил*: *Але звідки стільки жорстокості, особливо у молоді, коли вони відкрито радіють, що «укрів розбили» чи «наші ребята молодці – збили гвинтокрил з нациками? (172); гелікоптер використовується автором твору 16 разів: Десь стріляють, там літає гелікоптер, у місто понаїхали ополченці! (226); лексема літак трапляється 45 разів: Зачувши гул літаків, Настя поспішила на балкон (428).*

У тлумачному словнику визначено, що *броньовик* – «легковий автомобіль із куленепробивними, броньованими склом, дахом, днищем та бронеплитами у дверцятках» [10, с. 98]. У тексті ми нараховували 26 випадків слововживань цієї лексеми: *А що б ти робив, якби на нашу вулицю приїхав броньовик? (100); Вулицею їхав броньовик із великим прапором (256); Настя спостерігала за потоком автівок, серед яких були переважно іномарки, і не могла натішитися, що серед них немає ненависного броньовика з чужими прапорами (276).*

Лексема *танк* (у значенні «бойова броньована всюдихідна машина на гусеницях, озброєна гарматою та кулеметами» [4, с. 1430]) у тексті вжита 56 разів: *Йому поставили питання, навіщо потрібні блокпости з бронетехнікою, танками та озброєними людьми (251); Кажуть, що за Новоайдаром сила-силенна наших танків та гармат, – пошепки сказала жінка й озирнулася (265).*

Група на позначення військового обмундирування представлена назвами предметів військової форми одягу військовослужбовців. У творі група репрезентована такими номінаціями: *балаклава, каска, бронезилет, камуфляж.* Якщо говорити про статистичні дані вживання цих лексем, то частотність використання не досить висока (всього 10% від загальної кількості

репрезентантів концепту ВІЙНА). Можливо, причиною цього став опис автором сучасних доленосних подій для країни, за яких до лав «псевдо-військовослужбовців», «захисників» потрапили всі, хто мав зброю в руках або просто вирішив підзаробити, продавши країну за папірці, не маючи військового звання і, відповідно, обмундирування.

Лексема *балаклава* нараховує у тексті 20 випадків слововживань. *Балаклава* – «головний убір (в'язаний шолом), що закриває голову, лоб і обличчя, залишаючи невеликий проріз для очей, рота або для овалу обличчя» [12]: *Не встигла Настя вишикуватися, щоб розгорнути разом з іншими прапор, як на них за чистюс командою для «розітріву» посунули молодики в балаклавах* (122). Герої роману «Оголений нерв» хочуть за допомогою балаклави приховати обличчя від своїх жертв, від власного сумління, думаючи, що так їм буде легше втекти від жахливих вчинків.

Отже, під час лінгвістичного когнітивного аналізу до зони дальньої периферії ми зарахували групи лексем на позначення військової техніки та військового обмундирування. Чисельність цих лексем становить 10,4% від загальної кількості репрезентантів концепту у творі. До групи лексем на позначення військової техніки належать такі: *гвинтокрил, гелікоптер, літак, броньовик, танк, БТР (бронетранспортер)*. Найчастіше трапляються лексеми *танк* – 56 разів, *літак* – 45 разів. Група лексем на позначення військового обмундирування у творі вербалізується такими репрезентантами, як *балаклава, каска, бронезилет, камуфляж, форма*. Найбільшою чисельністю слововживань характеризується лексема *камуфляж* (32 рази), на другому місці – *балаклава* (20 разів), *бронезилет* – 15 разів, *каска* – 14 разів.

Висновки. Дослідження, проведене на матеріалі роману С.О. Талан «Оголений нерв», дозволило виявити, що концепт ВІЙНА здебільшого (76% випадків) репрезентується іменниками. Можна зробити висновок, що у романі концепт ВІЙНА характеризується категорією предметності, співвіднесеності з реаліями подій, що описуються у романі.

Ядерна зона концепту ВІЙНА представлена найбільш чисельною групою репрезентантів – лексемами на позначення військової справи, що нараховують у тексті твору 60 слів: *офіцер, босць, воїни, вояки, солдати, генерал, командир, військовий, полковник, бойовики, спецназівці, війська, армія, артилерія, гарнізон, батальйон, авіація, нація, хунта, майдан, парламент, президент, держава, АТО, антимайдан, революціонер та ін.* До зони ближньої периферії ми зарахували групи лексем на позначення зброї (*автомат, пушка, міномет, гармати, пістолет, гранатомет, ПЗРК, гільзи, патрони, дуло, куля, розтяжки, міни, снаряди, ракети, бомби, коктейль Молотова, ніж, битка, кийок*) та військових угруповань (*укропи, бандерівці, нацики, сепаратисти, комуністи, «зелені чоловічки», окупанти, ополченці, найманці, терористи, загарбники*). До зони дальньої периферії ми зарахували групи лексем на позначення військової техніки (*гвинтокрил, гелікоптер, літак, броньовик, танк, БТР (бронетранспортер)*) та обмундирування (*балаклава, каска, бронезилет, камуфляж*).

Концепт ВІЙНА в картині світу носіїв української мови має різноманітний когнітивний зміст і відображає результати його активної концептуалізації. При цьому в концепті ВІЙНА активніше розвивається і змінюється ближня, дальня і крайня периферії.

Література:

1. Слышкин Г.Г. Концептологический анализ институционального дискурса. *Филология и культура*. 2001. С. 34–36.
2. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2001. 191 с.
3. Воркачѳев С.Г. Концепт «оскорбление» и его этимологическая память. *Теоретическая и прикладная лингвистика. Серия «Язык и социальная среда»*. Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. Вып. 2. С. 90–102.
4. Словник української мови. В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
5. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. 137 с.
6. Буйленко И.В. Современные представления о полевых структурах в языке. *Грани познания*. 2013. № 1 (21). С. 94–97. URL: <http://www.grani.vspu.ru/files/publics/1368528601.pdf> (дата звернення: 20.01.21).
7. Талан С.О. Оголений нерв. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 544 с.
8. Караванський С.Й. Практичний словник синонімів української мови. Львів: БаК, 2014. 530 с.
9. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Небесна_сотня (дата звернення: 21.01.21).
10. Плумачний словник. Українська мова: енциклопедія. ред.кол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
11. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зелені_чоловічки (дата звернення: 21.01.21).
12. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Балаклава_\(головний_убір\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Балаклава_(головний_убір)) (дата звернення: 21.01.21).

Kalenyuk S., Voronyuk K. Linguocultural tectonics of the concept of “war” (based on the work of S. O. Talan “Nude Nerve”)

Summary. The article is devoted to the study of the structural organization of the concept of WAR using the field model of structural analysis of the concept, the patterns of its presentation in the Ukrainian language picture of the world.

The structure and characteristics of the concept depend on the characteristics of the picture of the world, which includes it, its type affects the understanding of the concept and determines its overall value for the bearers of this picture of the world.

A study was conducted on the material of S. Talan's novel «Nude Nerve». In the novel, the author describes the present, the last three years that Ukraine has experienced, which have entered the history of modern times. As a result, the concept of WAR gained new denotations as a result of the emergence of new tokens.

In the study of this area, we analyzed the representatives of the semantic field of the concept of WAR, characterizing their meaning and using the method of quantitative analysis analyzed the frequency of use of these tokens in the novel. The basic concept of WAR is a complex model of semantic-associative structure. This concept has a certain synonymous series, which indicates the ambiguity and multi-vector concept of WAR.

The concept of WAR in the picture of the world of Ukrainian speakers has a voluminous and diverse cognitive content and reflects the results of its active conceptualization. In the concept of WAR at the same time more actively develops and changes the near, far and extreme periphery.

In the course of linguistic cognitive analysis, we found that the nuclear zone of the concept of WAR is represented by the largest group of representatives, namely tokens to denote military affairs. In the area of the near periphery, we included groups of tokens to denote weapons and military groups. To the zone of the far periphery we have assigned groups of tokens to denote military equipment and military uniforms.

Key words: concept, tectonics, linguoculturology, concept structure, token.